

Dagboek Albanië

Aflevering 15

10 – 20 september 2006

*Alex Le Mat,
Woerden / Elbasan, september 2006*

Zondag 10 september 2006

Wat een rust om weer op zondagmorgen naar Schiphol te rijden. In minder dan 40 minuten zijn we er. Door de week mag je op anderhalf tot twee uur rekenen. Op het vliegveld tref ik Albertine Smit. Zij gaat een trainingsproject voorbereiden ten behoeve van de scholen die meedoen aan het project 'homeworkclasses'. Impulsis heeft inmiddels Financiële steun voor een derde deelnemende school toegezegd. Daarmee is zo'n training te financieren.

Tani (Dritan Pajenga, de directeur van ECE) haalt ons op van het vliegveld en we rijden eerst langs bij Richard en Flutura. Richard beleeft de periode van zijn ouderschapsverlof, bij zijn Albanese vrouw en zoon. Ik stuur een SMS naar Marie-Louise dat ik goed ben aangekomen. In het antwoord verwacht ik iets van OK te lezen. Maar er staat meer. Ik ben geschokt als ik lees dat Marie-Louise en haar drie zussen bij elkaar zitten omdat 's morgens de echtgenoot van één van hen, toch nog onverwacht, is overleden. Dat bepaalt mijn stemming gedurende de eerste dagen wel, zeker nadat nog maar anderhalve week geleden een van mijn fietsmaatjes in de Franse Alpen het leven liet in de beklimming van de Galibier.

Aan het eind van de middag rijden we naar Elbasan waar Albertine na het stoffige (en "kleurige") Tirana voor het eerste kennis maakt met de prachtige Albanese natuur. We rijden de lange maar mooie weg over de Kraba pas en rijden tegen de avond Elbasan binnen. De aankomst in hotel Real Scampis is voor haar natuurlijk ook een enorme verrassing, zoals voor iedereen die hier voor het eerst komt. Aan de binnenkant van de eeuwenoude stadsmuur is dit complex (inclusief hotel) een fraaie bezienswaardigheid en het enige hotel in Elbasan dat er een "Westerse" standaard op nahoudt. Hier verblijven dan ook de meeste internationale gasten die naar Elbasan komen, veel politici, een beetje zakenlui en heel veel zendelingen van onduidelijke Amerikaanse christelijke gemeenschappen, die merkbaar over veel geld beschikken.

Maandag 11 september 2006

Onze eerst afspraak zou zijn met Fatos Bajraktari, de nieuwe superdirecteur van het plaatselijke onderwijs. Na de verkiezingen van vorig jaar is hij (politiek) benoemd in deze functie en daarmee de zesde functionaris die ik in meemaak in de acht jaar dat ik in Elbasan kom. We hadden om 9 uur afgesproken, maar om één minuut voor negen belt hij dat hij plotseling ergens anders naar toe moet. Albertine gaat met Marsida Dylgheri, de projectcoördinator van ECE, dan maar eerst een werkbezoek brengen aan de Shkolla Abdul Myzyri.

Ik neem met Tani de tijd om hun zelf ontwikkelde School Analyzing System door te nemen. Als het operationeel is, kan iedereen over alle scholen de gewenste informatie krijgen via internet. Heel knap en bruikbaar. Maar alleen als de potentiële gebruikers van dit systeem (schooldirecteuren, leerkrachten, overheid en ouders) vertrouwd zijn met internet. Zo ver is het nog lang niet, maar investeren in de toekomst is niet verkeerd.

Laat in de ochtend zitten we op het terras van Felin, waar uiteindelijk Fatos, Albertine en Marsida aansluiten. Directeur Fatos was op de hoogte van het project en was duidelijk "ingeprepareerd", als politieke vriend van de huidige regering en van ECE. Dat maakt, in vergelijking tot het verleden, het werken een stuk makkelijker. Ik vertel dat Impulsis heeft ingestemd met de uitbreiding van het project door een derde school deel te laten nemen. Vijftig procent van de financiering is daarmee binnen, de andere vijftig procent komt van Nederlandse lionsclubs (een deel van de toezeggingen is al binnen). Fatos is inderdaad de eerste superdirecteur die echt meewerkt met de Nederlandse projecten en geeft verstandige aanbevelingen voor de selectie van de derde school.

We beginnen dit bezoek met goede bedoelingen door 's middags een paar uurtjes rust nemen. Ik maak deze bedoeling wel waar. Albertine in mindere mate. Alles is hier ook zo nieuw en overweldigend als je er de eerste keer komt.

Na de middag ga ik naar het kantoor van ECE. Eerst bel ik met mijn schoonzus, die gisteren haar man heeft verloren. Het blijkt onmogelijk om vrijdag op en neer te gaan naar Nederland voor de begrafenis en dan is een persoonlijke blijk van medeleven des te meer op zijn plaats.

Bij ECE praten we alvast vooruit over de "huizenkwestie" ten behoeve van de Association of Albanian Art Schools, die de komende dagen aan de orde komt. Richard heeft, op advies van de Albanese ambassadeur in Nederland, een afspraak met Apollon Bace, de directeur van de Albanese Monumentenraad. Ik hoor dat Tani toch meer weet van het "Noramlisti"-pand dan hij ons eerder meldde. Gelukkig kan ik Richard nog tijdig bijpraten, voor hij zijn (inmiddels verzette) afspraak heeft. Het pand blijkt, zoals wij al vermoedden, geen eigendom van de gemeente Elbasan, maar het is onduidelijk wie wel de eigenaar is. Afhankelijk daarvan is verkoop aan een Nederlandse Stichting mogelijk of onmogelijk. Er blijken ook nog wat alternatieven te zijn, die we nog niet op het

oog hadden toe we vorig jaar met Benno Reerink (bestuurslid van de Nederlandse potentiële financier) een oriënterend bezoek maakten. Later in de week gaan we ze bekijken.

Op weg naar het diner komen we Gazi Maksuti tegen. Een oude bekende, die ik een paar jaar niet heb gezien. Gazi heeft weer verschillende baantjes gehad en doet nu in inkoop en export van in Albanië gekweekte, medicinale kruiden. Hij exporteert naar Frankrijk en Duitsland en wil ook een kans op de Nederlandse markt. Momenteel importeren de Nederlanders alles uit Duitsland. Daarbij wil hij ook het productieproces verbeteren. Kortom, een interessante case voor een expert van PUM. Ik beloof Gazi contact op te nemen met deze organisatie.

Dinsdag 12 september 2006

Wat is het toch een genot om 's morgens vroeg te ontbijten op een terras in dit fraaie klimaat. Albertine en ik genieten ervan.

We starten met een korte bijeenkomst op het kantoor van ECE. Dan gaan Albertine en Marsida naar de Shkolla Xhafer Kongoli. Ik neem met Stefan en Tani ruimschoots de tijd om een nieuw budgetplan op te stellen. Na de toezegging van Impulsis is er ruimte om het project voor drie jaar te continueren met drie scholen. Binnen de projectbegroting kunnen we een jaarlijks bedrag van € 1.800 (ofwel € 600 per school) vrijmaken om Albertine één keer paar jaar een tweewekelijks training te laten verzorgen voor de leerkrachten en directeuren van de deelnemende scholen en om de benodigde materialen te produceren. Op andere onderdelen passen we de projectbegroting enigszins aan.

Tegen de middag maken we kennis met Arjan Papeka, directeur van de Shkolla Jorgji Dilo. Het is een school uit een arme wijk in de buurt van de voormalige staalfabriek, waar veel werklozen wonen in een sterk verarmde omgeving. Arjan is pas benoemd als directeur. Onderwijsdirecteur Fatos heeft deze school aanbevolen als derde participant in het project en hij heeft daarmee naar onze mening een goede keus gemaakt. De problemen zijn groot en Arjan, een jonge en schijnbaar ambitieuze, directeur lijkt er eer in te stellen er wat van te maken. Op zijn medewerking kunnen we rekenen, ook wat betreft deelname aan de trainingen.

's Middags gaat Albertine mee naar huis met Marsida. Zij woont sinds kort weer bij haar ouders in, samen met haar kleine zoon. Een half jaar geleden is ze gescheiden.

Tani en ik maken een afspraak met Astrit Lopari om het belangrijke onderwerp van huisvesting voor de Association door te spreken. Astrit is overtuigd van de rol die hij moet spelen en wil er voor gaan. Maar zijn school vraagt nu ook dag en nacht alles van zijn aandacht. Zo kwamen vandaag de schilders niet opdagen. Zij zouden de hele school schilderen en daar deze week mee klaar zijn, voordat maandag het nieuwe schooljaar begint. Ze kwamen toch maar niet opdagen omdat ze eerst een andere, kennelijk meer lucratieve, klus hadden aangenomen. 's Avonds hadden we 'Lopari, sessie II' ofwel een veel te copieus diner in het restaurant van Shpatim Lopari, de broer van Astrit.

Woensdag 13 september 2006

Albertine gaat terug en zal tot het laatste moment vergezeld worden door Marsida. In drie dagen zijn ze vriendinnen geworden. Ze gaan echt samen nog een beetje stappen. Endri is de chauffeur. Ik zou op tijd via Tirana naar Durres vertrekken met Tani, maar daarin komt enorme vertraging. Het zijn dit soort verrassingen die horen bij het verblijf in Albanië en ik ben er al helemaal aan gewend.

Eerst rijden we langs de Piazza in Tirana. Met Richard praten we na over zijn gesprek met Apollon Bace, de directeur van de Albaneese monumentenraad. Zaterdag kan ik hem kunnen ontmoeten in Tirana, op de dag dat we nieuwe gasten van het vliegveld zullen ophalen. Ook Arthur Himci voegt zich bij ons. Hij is grafisch vormgever en heeft jaren in Italië gewerkt. Nu de zaken daar minder goed gaan, vanwege de moordende concurrentie, komt hij terug naar Albanië. In zijn geboorteland hoopt hij een nieuw bestaan op te bouwen. Ook Richard heeft zijn hulp ingeroepen als vormgever. Binnenkort is de jaarlijkse boekenbeurs van Tirana en dat is voor uitgevers 'the place to be'. Het is van belang dat Flutura zich daar goed presenteert en daarvoor moet Arthur wat mooie dingen ontwerpen en produceren.

Met Tani en Arthur vertrekken we naar Durres. Het is een kort en comfortabel ritje. Onze eerste ontmoeting is met Sokol Avxhiu, de Albanese directeur van PARSH (Projekti Arsimimi i të Rriturve në Shqipëri) een samenwerkingsproject van instituten die zich bezighouden met beroepsopleidingen voor volwassenen. Parsh heeft ervaring met beroepsopleidingen en met alle aspecten van certificering en accreditering. Hij vertelt een aantal wettenswaardige ervaringen voor het graficmediaproject, waar we ons volgende week op gaan storten. Tani en con-

sorten zijn blij dat hij adviseert om niet zelf (ECE) studenten te werven voor een training. In het projectvoorstel is dat wel voorzien, maar dan heb je het meteen over de zwakste plek van ECE. Hun vaardigheden op het gebied van marketing zijn nog altijd vrijwel nihil. En Tani laat niet na te bevestigen dat ze met het advies van Sokol misschien helmaal niet hoeven te werven omdat het beter zou zijn het aan 'derden' over laten. De ervaringen met de Ali Myftiuschool en het Vocational Educational Training Centre in de stad leren m.i. juist dat je het niet aan anderen moet overlaten. Maar het is lekker makkelijk om je zwakke punten niet te hoeven verbeteren. We komen er volgende week maar op terug.

Daarna gaat Tani naar een landelijke meeting over beroepsopleidingen. Ik heb tijd om met Arthur uitgebreid over het project grafimedia te praten. Het is het idee van ECE dat Arthur daarin een rol gaat spelen en ik ben benieuwd naar zijn plannen. We hebben een nuttig en lang gesprek. Hij heeft in ieder geval iets wat ECE node mist: gevoel voor marketing, klantenwerving en klantenbinding. Logisch als je een aantal jaren je eigen bedrijfje in Italië draaiende moet houden. De bekende luchtkastelen zijn ook hem niet vreemd, als hij oppert er een landelijk project van te maken. Gelukkig is hij, op basis van redelijke argumenten, ervan te overtuigen dat we ons echt moeten beperken tot Elbasan. Nadat we lang met elkaar gesproken hebben, zie ik hen hem wel degelijk een geschikte trekker en aanjager van het project. Ik ben benieuwd wat de jongens van Ingrin ervan vinden.

Aan het eind van de middag maken we een heel lange wandeling langs het strand van Dures. Het is een havenstad, waarlangs de meeste ferries en vrachtboten Albanië binnenvaren. Het is eigenlijk een echte, industriestad, waarvoor allerlei andere belangen moeten wijken. Ik zie oude stadsmuren en middeleeuwse restanten, maar deze worden vooral gebruikt als ruggesteun voor allerlei kiosken en barretjes. Het strand zelf is prachtig, maar je weet niet wat je aan de andere kant ziet. Er waren ooit prachtige dennenbossen, maar die zijn lukraak gekapt. Daarvoor in de plaats zijn er over een traject van vele kilometers betonnen bunkers opgericht. Sommige redelijk smaak- en stijlvol, andere afschuwelijk, maar in elk geval veel te veel. Iedereen die geld heeft (van welke herkomst dan ook), heeft hier wat gebouwd in de hoop dat er met onmiddellijke ingang rijke toeristen zouden komen. In feite komen er 's zomers aardig wat vakantiegangers uit Albanië, Kosovo en Macedonië, met een heel bescheiden bestedingspatroon. In de zomer staat een deel leeg, in de rest van het jaar is bijna alles onbezet. Hier zie je een voorbeeld hoe je gedurende de transitie in dit land verkeerde dingen laat gebeuren, zonder dat er enig beleid is. Industriële ontwikkeling is iets heel anders dan toeristische. Wil je het beide doen, dan is verstandig beleid nodig en dat ontbreekt hier volledig. De wijze waarop je bij hooggeplaatste bestuurders bouwvergunningen verkrijgt, is zo algemeen verbreid dat iedereen zijn gang kan gaan in de - meestal ijdele - hoop snel veel geld te verdienen.

's Avonds eten we onder de palmbomen en als het al behoorlijk laat is, rijden we over de vlakke weg terug naar Elbasan. We hadden wat vertraging opgelopen omdat de auto van Arthur al een paar dagen met een lekke band stond en hij met Tani naar een andere band op zoek moest. In de (lange) tussentijd vermaakte ik me met een wandeling door de binnenstad en langs de boulevard. Ik kwam opvallend veel Mercedesen tegen, waar onder de Albanese nummerplaat nog de namen van de Nederlandse dealers te lezen waren. Ik vraag me af hoe deze auto's destijds 'geïmporteerd' zijn.

Donderdag 14 september 2006

De eerste en enige dag van de week dat ik lang kan uitslapen. Ik maak volop gebruik gemaakt van deze kans. Na zoveel reizen heb ik wel geleerd dat het voor je eigen gezondheid niet aan te bevelen is om elk dagdeel van je verblijf optimaal te gebruiken.

Met Tani en Arthur bespreken we vervolgens de plannen voor het naderende bezoek van Robert en Wim. Grafimedia biedt een grote kans voor beroepsopleidingen. Zij zien ook wel in dat de markt enorme behoefte heeft aan goed opgeleide jongeren. ECE heeft ervaring met 'train the trainer', dus zo'n start kun je ze wel toevertrouwen. Het lastige is alleen om hun luchtballonnen tijdig door te prikken en tegelijk te voorkomen dat ze zoveel beren op de weg zien dat de moed hen in de schoenen zakt. Ik hoor prachtige fantasieën over marketing, die ze nooit in werkelijkheid kunnen omzetten. Als ze op lokaal niveau al jarenlang geen noemenswaardige markt van cursisten weten aan te boren, lukt ze dat zeker niet op landelijk niveau. En de filosofie in Tirana is geld''biedt zeker geen soelaas. Het zou levensgevaarlijk zijn als ECE zich in een veel te vroeg stadium op die vechtmart zou bewegen. Van Robert en Wim wordt veel wijsheid gevraagd.

Gisteren werden we op weg naar Tirana aangehouden. Een politieagent met mobilofoon had contact met het bureau en in de nieuwe database was te vinden dat er op Tani's nummerplaat nog boetes openstonden. Hij kreeg 24 uur om het te regelen. Vanochtend vroeg was Endri er op uit gestuurd. Hij komt langs met de mededeling dat hij alles geregeld heeft, maar dat er sinds begin van het jaar nog wel 13 boetes openstonden. Leve de vooruitgang. Ik herinner me nog de tijd dat de meeste boetes rechtstreeks in de zak van de agent leken te verdwijnen.

Gezien de vriendelijke hoogte van de boetes, hebben we er maar eens hartelijk om gelachen.

We genieten onze dreka (Albanese, uitgebreide, warme middagmaaltijd) op een klein terrasje onder de bomen van een boerderijtje annex restaurant. Deze boer verbouwt zelf. Alles is vers en van biologische kwaliteit. En inderdaad. Zelden eet je groente die zo'n oorspronkelijke smaak heeft. Het is heerlijk en we eten veel te veel. De schade valt mee. Van de rekening moeten we eerst een nul wegstrepen, want de uitbater rekent nog in oude leks (het tiende deel van de nieuwe). Wat dan overblijft is het enorme bedrag van 5 euro. En vanavond hoef ik niet meer te eten ...

Het was de bedoeling om vandaag ook aandacht te besteden aan Stefans boekhouding. Hij zou een jaar proefdraaien met het in praktijk brengen van de nieuwe instructies van ICCO. Een jaar 'dubbel draaien' is een prima ervaring. Maar: 'het jaar is nog niet om en we zijn dus nog niet begonnen om 2006 ook op deze manier in te boeken, we doen het nu nog alleen op de oude manier'. Dat deel van mijn klus valt dus weg. Volgend jaar zien we wel of Stefan alles in praktijk kan brengen. Hij is een slimme en goede boekhouder, maar ik had niet het idee dat hij helemaal beseft wat hij ging doen. Zoveel zorgen maak ik me niet, want met deze man is tot nu toe alles goed gekomen.

De rest van de dag neem ik tijd om huiswerk voor het Klooster te maken. Ik heb heel wat bij me en krijg zeker niet alles af.

Astrit zou onderzoek doen op de huizenmarkt. 's Avonds ontmoeten we hem even, maar de resultaten vallen tegen. Hij had het veel te druk op zijn school en het achtervolgen van de schilders die niet komen.

Vrijdag 14 september 2006

Voor het eerst is het een beetje winderig en bewolkt. Er vallen zeker tien druppels regen en het is iets koeler dan de afgelopen dagen. Tani en ik zouden elkaar op het terras ontmoeten, maar we lopen elkaar mis. Hij had mij een SMS gestuurd, maar die kwam om een of andere reden niet aan. Ik had voldoende andere klusjes te doen en we treffen elkaar pas later op de morgen.

Inmiddels had ik in overleg met hem besloten om niet naar Ohrid te gaan waar de Albanese vertaling van één van de boeken van Adriaan den Doollaard gepresenteerd zou worden en waarvoor wij een uitnodiging hadden gekregen. Het is een lange reis en ik voorzie dat we de komende dagen nog heel veel in de auto zullen zitten. En de autoreizen hier bekomen me niet echt geweldig.

Op de trappen van het hotel ontmoet ik een hele horde keurig uitgedoste Amerikaanse jongens. Even naar de badges kijken en ja hoor: ze komen een religieuze boodschap uitdragen. Hieraan bestaat overduidelijk geen noodzaak of behoefte, maar deze sektarische clubs houden vol. De leiders komen op mij niet als de meest betrouwbare Amerikanen over. Tani legt me uit hoe ze er hier dan ook heel nuchter en met een flinke dosis humor mee omgaan. Even later blijkt dat als ik Tani zie onderhandelen met één van de beards. Moslims van een onduidelijke groepering, van wie alleen bekend is dat ze connecties in Sudan hebben. Voor hun fundamentalistische leer schijnt nauwelijks belangstelling te zijn, maar zij hebben die des te meer voor internettoegang. Daarvoor doen ze zaken met Tani, die nog altijd zijn lokale ISP bestiert.

Vandaag om 12 uur zou de begrafenis van mijn zwager zijn. Ik had met pope Aleksander afgesproken dat ik om die tijd een kaarsje mocht branden in zijn Grieks Orthodoxe kerk. Maar toen ik er arriveerde, was de pope in geen velden of wegen te bekennen.

De hele middag kan ik me nu echt wijden aan Woerdense zaken, nadat het er gisteren nauwelijks van was gekomen. Jammer alleen dat Albtelcom zo bezig is met het verbeteren van zijn infrastructuur dat contact met de server op mijn werk vanaf gisteren definitief onmogelijk blijft.

Voor het diner ben ik uitgenodigd bij Tani en zijn vrouw, Edlira. Edlira heeft vandaag nog gewerkt op de universiteit, ook al moet ze over een week of drie bevallen van haar tweede kind. Haar zwangerschapsverlof volgens Albanese regels neemt ze liever op ná de bevalling en bovendien is het nu niet druk op haar werk. Ze ziet er gezond uit

Daarna ontmoeten we Astrit Lopari in de 'Tourist Bar' van het voormalige staatshotel 'Skampa'. Van beneden naar boven wordt het opgeknapt en de begane grond is bijna klaar. Natuurlijk zijn restaurant, koffiebar en terras de belangrijkste elementen. Astrit zou contact hebben met een ambtenaar die alles weet over huizen en bestemmingsplannen. Maar daar was nog niets van gekomen. Verder hebben we het over de eventuele reis naar Budapest, waar zijn school zou kunnen deelnemen aan het festival van de Europese Muziekscholen. Ook daarvoor moet hij een en ander regelen met de gemeente i.c.de burgemeester. Dat ziet hij nu niet zitten. Het mandaat van

de huidige burgemeester loopt over een paar weken af en hij heeft zoveel problemen met bouwondernemingen op zijn nek gehaald dat hij eigenlijk volledig vleugellam is. Je zou denken dat er na afloop van het mandaat verkiezingen zijn, maar wegens perikelen in de landelijke politiek is er nog steeds geen datum vastgesteld. Dat Astirit de gemeente nodig heeft om naar Budapest te kunnen is zeker. Ten opzichte van een half jaar geleden heeft Malev de prijzen Tirana-Budapest ook nog eens verdubbeld ...

Zaterdag 16 september 2005

Na het ontbijt bel ik Apollon Bace. Hij is inderdaad bereikbaar, maar zit de hele dag in conferentie. 'Bel maandag maar terug, dan regelen we wel wat', zegt hij.

Zo kan ik me in de vroege ochtend met Tani voorbereiden op het bezoek van Robert van Weldam en Win Goossens, directeur en adviseur van de Nederlandse Stichting Ingrin ('Foundation for International Graphic Training Co-operation). Ik spreek indringend met Tani: geen luchtkastelen, geen beren op de weg en niet bang zijn om marktgericht te denken en te werken. ECE moet eindelijk volwassen worden en zich realiseren dat het veel meer eigen inkomsten moet genereren. Het eerste succes heb ik al geboekt. Tot een paar dagen geleden hadden ze enorme angst om de door Ingrin voorgestelde kleine productieunit te gaan exploiteren. Maar ze zijn tot het inzicht gekomen dat ze dat best kunnen doen binnen hun non-profit missie zonder dat ze bedreigd worden door afgunst van de (piepkleine) commerciële markt.

Ruim op tijd zijn we op Rinas Airport. Het heet nu dan wel 'Mother Theresa Airport', maar met die naam hebben de Albanezen weinig. Zij was immers niet Albanees maar Kosovaars en dat is iets heel wat anders. De lucht wordt grijzer en het is drukkend warm als Robert en Wim de aankomsthal uitkomen. Met Richard spreken we af op het terras van "Taiwan" een internationaal ogende uitspanning naar westerse snit en één van de nieuwe plekken "om gezien te worden" in deze wereldstad in opkomst. Om de hoek staat een gloednieuw casino, ongetwijfeld gebouwd ter eer en meerdere glorie (en ter vermaak) van de vorige premier.

We genieten van een uitgebreide dreka. Zo weten Robert en Wim meteen wat het betekent om in dit land te eten. Richard is geïnteresseerd in het project en legt uit hoe groot de verschillen tussen Tirana en Elbasan zijn. Het is goed dat we de meest wilde plannen van ECE nu teruggebracht naar niveau Elbasan. Robert en Wim zijn aangenaam verrast over alles wat ze zien en horen. Ze voelen zich al gauw thuis (niet moeilijk trouwens bij zulke wereldreizigers). Het is donker als we over de Kraba pas rijden. Dit natuurschoon houden ze te goed voor de terugreis. Hun (voorspelde) verbazing is groot als ze Real Scampis zien. Tani had de kamers lang tevoren gereserveerd. Maar de grote baas heeft geen opschrijfboekje. Hij was de reservering al lang vergeten en dat wordt even improviseren. Wim krijgt de enorm grote familiekamer tegen de speciale ECE-prijs. In de lome warmte zitten Robert, Wim en ik nog lang op het terras en bespreken we het plan van aanpak. Als we gaan slapen wacht Wim een echte Albanese verrassing. Hij zet het bubblebad aan, de motor begint te draaien, er begint wat water te lekken en verder gebeurt er niets. De motor uitschakelen is onmogelijk. Ga eerst maar slapen, zegt de baas. Het is nu te laat en morgen regel ik wel wat. Wim mag zijn eerste nacht doormaken naast een ronkende motor. Maar ere wie ere toekomt. Als we morgenavond thuiskomen is het voor elkaar. Wim neemt zich toch maar voor het bubblebad niet meer te gebruiken.

Zondag 17 september 2006

Het regent. Met wat donderwolken zullen stof en stank wel weer voor een paar dagen verdwijnen, maar Robert en Wim maken een koude start.

We gaan naar het kantoor ECE en wisselen uitgebreide presentaties van ECE en Ingrin uit. Dat is een nuttige start om de klokken gelijk te krijgen. Vervolgens hebben we een zinvol en indringend gesprek met Tani. Het grootste deel verloopt ordelijk en constructief. Zo nu en dan dreigt er een kleine ontsporing naar het bouwen van luchtkastelen, maar we houden alle voeten op de grond. Het scenario waar we ons in vinden is dat ECE investeert, leraren selecteert en laat trainen, opleidingen accrediteert en studenten certificeert op basis van het Ingrin systeem. ECE zal ook werken aan de toeleiding naar de arbeidsmarkt in deze industrie en daartoe gebruik maken van zijn voucher-systeem. Deze vouchers zijn een soort studietoelage, waardoor leerlingen uit arme gezinnen toch een beroepsopleiding kunnen volgen. Tani voert argumenten aan om niet zelf deze studenten op te gaan leiden. Na al die jaren nog steeds niet duidelijk of dat visie is of omdat ze het gewoon heel moeilijk vinden om cursisten te werven. Hoe dan wel, blijft nog even de vraag. Het exploiteren van een kleine productieunit wordt onderdeel van het project. Daarmee kunnen ze inkomsten verwerven, maar ook hun eigen materialen produceren. En dat is

goed, want ECE maakt steeds meer nuttig onderwijsmateriaal. De oplagen daarvan zijn altijd zo klein dat er nooit een drukker geïnteresseerd zal zijn.

Tegen de middag is het droog. We vertrekken we naar Pogradec. De weg is sinds vorig jaar goed te berijden, zodat de rit geen vier uur, maar anderhalf uur duurt. Het valt op dat sommige openbare vuilnisbelten langs de weg verdwenen zijn. Kent dit land een ontluikend milieubewustzijn? Dat dit incidenteel is, blijkt als we in Pogradec arriveren. Het stadje is rommeliger en viezer dan voorheen. Het is te koud om naar het strand en de boulevard te gaan. Daarom rijden we meteen door naar Villa Art, het voormalige buitenhuis van dictator Hoxha. Het verblijf hier is nog altijd een belevenis, ook al is de omgeving wel wat in verval evenals de weg er naar toe. Robert en Wim eten koran (een soort forel die in groten getale leeft in het Meer van Ohrid of, zoals de Albanezen zeggen: Meer van Pogradec). Dat leidt tot een leuke spraakverwarring als we het over “the beards” hebben.

Het is donker als we terugrijden. Zo kunnen we niet optimaal genieten van het natuurschoon, meer wel van de curieuze rijgewoonten van de Albanezen. Tani wordt ook nog eens tientallen keren gebeld door klanten. Albtelcom is aan het kabelen en allerlei verbindingen vallen uit. De klanten vinden nu dat Tani dat maar moet oplossen en zo komt er weinig terecht van ‘twee handen aan het stuur’. Toch is dit normaal in een land waar de mobiele telefoon het enige functionerende communicatiemiddel is. Het lijkt geen twijfel dat het trouwens slecht is voor de gemoedsrust van Tani, maar hij blijft volhouden dat hij er aan gewend is.

Terug Elbasan zouden we Arthur ontmoeten. Hij zit al een hele tijd op het terras van Hotel Skampa en wij op dat van Real Scampis. Zo wordt het laat in de avond als Robert en Wim voor het eerst met hem kennis maken. Waar Tani de grote diplomaat en netwerker is, toont Arthur zich meer ondernemer. Met hem kunnen we waarschijnlijk het project een heel eind op de rails zetten.

Maandag 18 september 2006

Gisteravond is Karel Werkschull aangekomen. Hij gaat een computercursus geven in het kader van het project waarvoor Jan Niks een hele hoeveelheid manschappen vanuit het ROC Eindhoven mobiliseert. Wij waren zo laat terug dat we Karel pas bij het ontbijt treffen.

Voor vandaag is er nog heel wat te regelen. Eerst bel ik naar Apollon Bace. Hij zegt: ‘kom maar naar Tirana en bel me maar een half uur voordat je er bent’.

Karel gaat cursus geven in het informatiecentrum van ECE, vergezeld van zijn tolk. Arthur gaat met Robert en Wim een aantal bedrijven bezoeken. Tani heeft internetzaken te doen en ik ga met Endri naar Tirana. Maar eerst moest Endri nog van alles regelen voor de cursus van Karel. De data waren een half jaar geleden bekend, dus als je een halve dag van tevoren de deelnemers gaat informeren, komt alles goed. Vervolgens blijkt zijn auto kapot te zijn. We zijn al drie uur later dan bedoeld en moeten met de taxi gaan. En het is niet zomaar een taxi. De chauffeur is officieel door Stefan geaccrediteerd, want hij is de enige taxidriver in Elbasan die bonnetjes kan maken die voldoen aan de voorschriften van de fiscus en dus van Stefan. Daartoe werd hij op een gegeven moment door Stefan in zijn nekval gegrepen om op het belastingkantoor allerlei formulieren in te vullen en handtekening te zetten. Het is wel een auto van prima kwaliteit. En airconditioned. Dat werkt door de ramen open te zetten
.....

Als we het chronische verkeersinfarct van Tirana overwonnen hebben en eindelijk op het monumenteninstituut zijn, worden Richard en ik ontvangen door een vriendelijke, Engels sprekende secretaresse. Wat een genoegen als je zo ontvangen wordt. Apollon Bace laat zich kennen als een autoriteit, die graag bereid is ons terwille te zijn. Maar hij heeft het wel ontzettend druk. En inderdaad: hij wordt om de paar minuten gebeld of gestoord door een medewerker. Niettemin voert hij een lang telefoongesprek met Ardian Turku, de burgemeester van Elbasan, die net terug is van een reis naar Litouwen, waarvan het doel onbekend was. Met dit gesprek zijn de klokken in elk geval gelijk gezet. Geleidelijk aan druppelen er steeds meer medewerkers binnen. Allemaal bemoeien ze zich met de vraag: ‘van wie is het Normalisti-house en kan het verkocht worden?’. Het antwoord blijkt niet te geven. Zij suggereren twee alternatieven: een schoolgebouw en een “oude bioscoop”. Dat schoolgebouw blijkt echter hetzelfde pand te zijn waarover wij het hebben en die oude bioscoop is niet meer dan een ruïne. De inventarisatie van monumenten zal wel lang gelden gemaakt zijn. Meer hoopgevend is de vaststelling van de baas zelf. Hij vermoedt dat het pand, vanwege de onduidelijke eigendomssituatie formeel eigendom is van het ministerie van Economische Zaken. En: “als dat het geval is, is het zó geregeld”. Morgen zal hij bij de minister langsgaan en dan probeert hij woensdag naar Elbasan te komen.

Wim en Robert zijn ’s middags op werkbezoek geweest bij de grafische industrie van Elbasan. Ze hebben de helft van alle bedrijven bezocht en hebben een algemene indruk. Verouderde inventaris – slecht ontwikkelde kennis en technieken – gebrekkig opgeleid personeel – veel vraag naar drukwerk van de moderne, lokale indu-

strie waar men niet in kan voorzien – vrees voor de concurrentie uit Tirana – grote bereidheid om bij te leren – behoefte aan beter opgeleid personeel. Kortom, het voorgestelde project kan voor de stad in een grote behoefte voorzien.

's Avonds eten we met zijn vieren in Real Scampis. Ik hoef mijn beste Albanees niet in te zetten, want we treffen voor het eerst een ober die een mondje Engels spreekt.

Dinsdag 19 september 2006

Tani en ik gaan een kijkje nemen op de huizenmarkt. Om de hoek van het theater staan twee huizen, die mogelijk een alternatief voor het Normalisti-pand kunnen zijn. Ze zijn in privé bezit. Van één van de twee is de eigenaar net overleden, dus het was niet kies om te informeren. Het huis is prima voor het beoogde doel, alleen de ligging is niet fraai. Het ligt ingeklemd tussen, waarschijnlijk illegaal gebouwde, kiosken en winkeltjes. Aan de overkant staat een heel groot pand, deels gerestaureerd en in gebruik als hotel Het andere deel is nog in vervallen staat, met uitzondering van een stuk benedenverdieping, dat in gebruik is als gokhal. En dat zal onderhandelen niet gemakkelijk maken.

Rond de middag treffen we Suleyman Baltsa, die graag wil meewerken aan het welslagen van het project. Hij heeft nog enkele andere opties, maar daarvan vind ik de ligging ongeschikt (ver buiten het centrum, vervallen buurt). Een beter alternatief is een wat kleiner huis in de ommuurde binnenstad, vroeger in gebruik als cultureel centrum, nu – tijdelijk – als opvanghuis voor kinderen. Het is een mooi pand, maar provisorisch en lelijk gerestaureerd. Sterk punt is de fraaie en grote tuin.

Als Suleyman enigszins vermoeid naar huis gaat, komen Wim en Robert net terug van hun ronde langs de tweede helft van de markt. Deze rondgang bevestigt hun eerdere indrukken. In samenspraak met ECE leidt het ten slotte tot de optie om ICCO een investeringsplan voor drie jaar voor te stellen. Daarna zou een verzelfstandigde unit GMCE (Grafimedia Centre Elbasan) selfsupporting moeten opereren waaruit een deel van de profit ten goede kan komen aan ECE. Ik zal deze optie informeel voorleggen aan ICCO. In het najaar moet ECE een plan voorleggen voor de periode 2007/10. Daar zal dit project onderdeel van zijn. Daarvoor zijn de contouren nu helemaal gereed. Maar voor het opzetten van de constructiewerkplaats (samen met een Duits bouwbedrijf en het ROC Eindhoven) staat volgens mij nog geen letter op papier. Het is te hopen dat Tani direct na de geboorte van zijn kleine voldoende tijd en inspiratie vindt om alles op papier te zetten.

In de vroege avonduren had ik even gelegenheid om Ardian Turku, de burgemeester te ontmoeten. Hij zag er doodmoe uit en was niet alleen aan het einde van zijn mandaat, maar ook van zijn Latijn. Hij wilde ons nog altijd terwille zijn om de zaken met het Normalisti-huis te regelen maar hij mist de (politieke) kracht om dat voor elkaar te krijgen.

's Avonds hebben we een copieus afscheidsdiner bij Panorama, aangeboden door Ingrin. Op weg daar naar toe worden we opgeschrikt door het bericht dat Suleyman thuiskwam met hartklachten. Endri had zijn moeder (zij is cardioloog) gevraagd langs te gaan. Dat is de enige manier om snel een arts aan het bed te hebben. Benieuwd naar de uitkomst belden we vanuit de auto naar Endri's moeder. Ze kon ons geruststellen dat het allemaal wel meeviel. De problemen waren zelfs over nadat Suleyman "went successfully to toilet". Dat bericht veroorzaakte een lachstuipt, waarmee we de basis legden voor een gezellig etentje. En we konden Stefan hier fotograferen met zijn nieuwe bril. Toen ik aankwam droeg hij nog altijd zijn oude bril. Ik moest hem uitleggen dat hij een paar dagen moest wennen aan zulke speciale, nieuwe glazen (- 18!) Na een klein weekje was hij er nu aan gewend en de dames in ons gezelschap spreken hem aan als 'knappe jongeman'.

Woensdag 20 september 2006

Tijd voor de terugreis. Het blijkt dat Apollon Bace toch niet naar Elbasan kan komen. Gelukkig blijft Richard nog een week of zes, dus hij kan mooi de honneurs waarnemen. De auto van Endri is nog altijd kapot, dus we gaan met de geaccrediteerde taxi naar Tirana.

Voordat we wegrijden ontmoeten we Adem Paralloi, chairman of the board van ECE. Zijn hartelijkheid is nog altijd dezelfde als die van zes jaar geleden, toen ik hem voor het eerst ontmoette.

Met Tani maak ik heldere afspraken over de huizenzoektocht. Richard doet verder onderzoek naar het Normalisti-pand. Als die optie nu niet reëel blijkt, laten we die afvallen. Ik heb een drietal huizen gezien die zeker in aanmerking komen. En (Benno zal glunderen als hij dit leest) de eigenaars van het 'huis met de zuilen' schijnen het pand te willen verkopen. Zij krijgen namelijk geen toestemming om er mee te doen wat ze willen. Het zal toch

niet waar zijn dat dit gaat lukken. Tani gaat samen met Astrit, Suleyman en een medewerker van de gemeente op onderzoek. Uiterlijk op 20 oktober komt hij met een overzicht van alle mogelijkheden en onmogelijkheden. Als dat er is, gaan we in Nederland met Benno praten.

Deze keer rijden we zonder noemenswaardige opstoppingen naar de Piazza in Tirana, waar we Richard ontmoeten en verslag doen van de bevindingen van Wim en Robert. Richard is in een obstinaat humeur. De organisatoren van de voor Flutura zo belangrijke boekenbeurs hebben het zo druk met lanterfant en tegenwerken, dat van de geplande voorbereiding weinig terecht dreigt te komen. Dat is en blijft Albanië. Robert en Wim zeggen nogmaals goede kansen voor ECE /Ingrin te zien en het woord is nu aan ICCO.

Om half vier stijgen we op en om half acht zijn we terug in Amsterdam, ruim 2200 km. Dan rest mij nog de reis naar huis, deze keer per trein. Dankzij de medewerking van de NS, de plaatselijke busdienst zonder avondritten en de lokale taxibedrijven zonder beschikbare auto's ben ik tegen half elf thuis. Het laatste stukje was het zwaarste deel van de voor het overige nuttige en aangename reis.

Epiloog

Acht jaar na mijn eerste bezoek is Albanië nog altijd een land dat moeite heeft met de transitie. Hele steden zijn één doorlopende bouwput. Overal verrijzen grote en moois flats, meestal gebouwd met geld van 'onduidelijke herkomst'. De kleinere steden en het platteland staan op een onoverbrugbare achterstand. De kloof tussen arm en rijk wordt groter en het aantal armen neemt niet af.

Onbalans zie je ook in de lonen en salarissen. Een onderwijzer verdiende een paar jaar geleden nog 100 euro per maand, nu zijn dat er 240. Maar een chauffeur voor de Amerikaanse hulporganisatie "Worldvision" krijgt 400 euro per maand, om de weldoeners te helpen bij het uitstorten van grote sommen geld in onduidelijke projecten. De nieuwe regering maakt werk van het uitbannen van corruptie. Dat is goed, maar maakt ook dat je gebrek aan durf bespeurt. Ieder contact met westerlingen leidt al gauw tot de reactie: "maar deze Albanese landgenoot zal daar in eerste instantie zelf wel beter van worden"

Westers fastfood heeft zijn intrede gedaan, en hoe. Ik heb nog nooit zoveel moddervette volwassenen en kinderen gezien in dit land, waar je tot een paar jaar geleden uitsluitend gezond kon eten.

Daarentegen is de discussie over roken in de horeca wel gestart. We konden voor het eerst een paar keer 'rookvrij' eten. Maar in de openlucht worden nog altijd grote aanslagen op de longen gepleegd. Op het moment dat ik deze zinnen schreef, zat ik op het terras van Real Scampis. Naast mij zat een loodzware Albanese man. Een half uur lang zat hij onafgebroken de longen uit zijn lijf te hoesten waarbij hij zijn probleem te lijf ging met het opsteken van de ene sigaret na de andere.

Het is en blijft een land van tegenstellingen.....